

Murhaajia, vakoojia ja muita pahantekijöitä

2.4.2025

Jännityskirjallisuus on yksi kirjastojen lainatuimmista kirjallisuuden alalajeista. Se myös myy kohtuullisen hyvin, mistä esimerkkinä ovat suoranaiseksi hitiksi muodostuneet Satu Rämön dekkarit. Hänen vuonna 2024 ilmestynyttä teostaan *Rakel* oli tammikuun 2025 loppuun mennessä myyty 119300 kappaletta (Gustafsson, 2024).

Rikoskirjallisuudella on pitkät perinteet, ja sen alku ajoitetaan usein 1840-luvulle, jolloin *Edgar Allan Poe* julkaisi kolme C. Auguste Dupinista kertovaa kertomusta. Ensimmäinen näistä oli *Rue Morguen murhat,* joka ilmestyi 1841. Dupin-tarinoilla Poe perustan modernille salapoliisikirjallisuudelle ja rikoksen ongelmanratkaisumenetelmille.

Puhekielessä kaikkea jännityskirjallisuutta kutsutaan yleensä dekkareiksi. Vaihtoehtoisesti voidaan käyttää myös termiä rikoskirjallisuus, vaikka osa jännityskirjallisuudesta on luonteeltaan sellaista, että jännitys perustuu johonkin muuhun elementtiin kuin rikokseen. Jos ollaan tarkkoja, niin itse asiassa kaikki jännityskirjat eivät ole dekkareita, mutta kaikki dekkarit ovat jännityskirjoja. Missä sitten menee raja ja mitä alalajeja eli genrejä dekkarilla on?

Dekkarin eri genret?

Dekkari on jännityskirjallisuuden alalaji. Se käsittelee rikosta ja sen ratkaisemista joko poliisin, yksityisetsivän tai rikollisen näkökulmasta. Termi juontaa juurensa englannin kielen käsitteeseen *detective story*, jolla viitataan jännityskirjallisuuteen, jossa yksityisetsivä ratkaisee rikosta. Etsivä voi olla Raymond Chandlerin

legendaarisen Philip Marlowen kaltainen kovaksikeitetty ammattilainen yhtä lailla kuin Agatha Christien viehättävä ikäneito Miss Marple.

Dekkarit voidaan jakaa useaan eri alalajiin, joita ovat esimerkiksi:

- Whodunit? eli Kuka sen teki?
- Kovaksikeitetty dekkari
- Cozy crime eli viihteellinen jännityskirjallisuus
- Naisdekkari
- Psykologinen dekkari

Whodunit-dekkari oli salapoliisikirjallisuuden kulta-ajalle tyypillinen genre, jonka klassisia edustajia olivat Agatha Christie, Dorothy L. Sayers ja Ellery Queen. 1920- ja 1930-luvuilla dekkarista tuli suosittua koko kansan viihdettä. Toki tätä aiemminkin esimerkiksi lyhyinä sanomalehtikertomuksina brittilehdissä ilmestyneet Sherlock Holmes -novellit olivat lukijoiden suosikkeja. Genrestä käytetään myös joskus nimitystä arvoitusdekkari.

Raymond Chandlerin Philip Marlowe -kirjat ovat klassisia kovaksikeitettyjä dekkareita. Hän ja Dashiell Hammett ovatkin genren tienraivaajia. Tämän lajityypin teoksille on tyypillistä yhteiskuntakriittisyys, ja sankarina on usein yksinäinen omien polkujensa kulkija, rehellinen ehkä viinaanmenevä ja hieman katkeroitunut mies. Siinä missä whodunit-kirjoissa rikokset ratkotaan pienillä harmailla aivosoluilla, nämä pimeiden kujien antisankarit luottavat tarvittaessa koviin otteisiin eivätkä säikähdä kolhuja.

Cozy crime eli viihteellinen jännityskirjallisuus ei kuvaile murhia yksityiskohtaisesti. Väkivaltaa tämän lajityypin teoksissa ei juuri ole. Sen sijaan ihmissuhteet ovat usein keskeinen osa juonta. Kotimaisista dekkarikirjailijoita esimerkiksi Outi Pakkasen teokset kuuluvat tähän kategoriaan. Ulkomaisista dekkareista esimerkiksi Alexander McCall Smithin Mma Ramotswe -teokset kuuluvat myös tähän genreen.

Naisetsivien esiinmarssi tapahtui 1980-luvulla. Genren pioneereja olivat Sara Paretsky ja Sue Grafton. Lajityypin kirjojen päähenkilö on perinteisesti naisetsivä, joka kulta-ajan teetä siemailevista yläluokkaisista ladyista poiketen on kovaksikeitetty ”hyvä jätkä”.

Psykologinen dekkari luo tiivistunnelmaista jännitystä nimensä mukaisesti erilaisia psykologisia elementtejä hyödyntäen. Esimerkiksi Patricia Highsmithin teokset ovat tämän genren klassikoita.

Lisäksi dekkareihin lasketaan yleensä myös poliisiromaanit, joiden pääosassa on yksittäinen poliisi tai ryhmä poliiseja. Esimerkkinä mainittakoon Jarkko Sipilän Takamäki-sarja ja Henning Mankellin komisario Wallander-kirjat. Usein poliisiromaaneissa on myös yhteiskunnallisia painotuksia, kuten Matti Yrjänä Joensuun tai Maj Sjowallin ja Per Wahlöön klassikoiksi muodostuneissa lajityypin teoksissa.

Trillerit, vakoojakirjallisuus ja kauhu

Jännityskirjallisuuden kategoriaan kuuluvat myös trillerit ja vakoilukirjallisuus. Kauhukirjallisuutta voi pitää omana genrenään, vaikka monissa dekkareissa on havaittavissa kauhukirjallisuudelle tyypillisiä elementtejä.

Trillerille on tyypillistä jännityksen ylläpitäminen. Ihmissuhteet tai yhteiskuntakritiikki sen sijaan eivät ole trillerille tyypillisiä teemoja. Vakoilukirjallisuudessa puolestaan agentit ovat pääosissa. John Le Carrén

tuotanto edustaa hyvin tämänkaltaista jännityskirjallisuutta.

Onko genrellä väliä?

Dekkareissa on myös trendejä. Skandinaavinen dekkari, *nordic noir,* on kasvattanut suosiotaan viimeisen kymmenen vuoden aikana. Sille on tyypillistä melko synkeä juoni, ja nordic noir on sukua kovaksikeitetylle dekkarille. Esimerkiksi Stieg Larssonin Millenium-trilogia edustaa tätä lajityyppiä. Myös sarjamurhat ja niiden ratkominen ovat yhä useammin teemana. Monia nykydekkareita on kritisoitu liiallisesta väkivallan kuvauksesta ja aina iljettävyyteen asti menevistä asioista, kuten silpomisista ja pedofiliasta, joita käsitellään teoksissa.

Dekkareiden kirjo on laaja ja siinä piilee osin niiden viehätys. Jokainen löytää varmasti itseään miellyttävän dekkarin, oli kyse sitten sarjamurhaajista tai vanhan liiton whodunit-dekkareista. Tärkeintä on, että lukija saa aikansa ja rahojensa vastineeksi viihdyttävän lukuhetken, joka parhaimmillaan antaa ajattelemisen aihetta ja on lukijan otteessaan pitävä nautinto.

FT Ari Haasio on SEAMKin Kirjasto- ja tietopalvelualan yliopettaja. Tietoverkkoihin ja historiaan kohdistuneen tutkimuksen ohella hän on kirjoittanut kuusi rikoskirjallisuutta käsittelevää teosta sekä toiminut seitsemän vuotta Aamulehden dekkarikriitikkona.

Lähteet

Gustafsson, M. (2025). Satu Rämön dekkaria myytiin jälleen yli 100 000 kappaletta – nämä olivat viime vuoden myydyimmät kirjat. YLE Kirjallisuus 31.1.2025. Verkossa https://yle.fi/a/74-20140165.